

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**КРИМІНАЛІСТИЧНІ ТА
ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ
ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ**

Матеріали
науково-практичної інтернет-конференції
(29 квітня 2020 року)

ОДЕСА
2020

УДК 343.98:343.95
К82

*Статті друкуються в авторському варіанті.
Оргкомітет дозволив собі лише скорочення статей, які суттєво
перевищували пропоновані обсяги*

**Криміналістичні та психологічні аспекти досудового роз-
слідування: матеріали наук.-практ. інтернет-конф., м. Одеса,
29 квітня 2020 р. Одеса: ОДУВС, 2020. 214 с.**

К82

УДК 343.98:343.95

© ОДУВС, 2020

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ НЕВСТАНОВЛЕНОГО ЗЛОЧИНЦЯ

*Єфремова К. О.,
студент ОДУВС*

*Науковий керівник: Прудка Л. М., к. психол. н.,
доцент кафедри психології та педагогіки ОДУВС*

На сьогодні криміналістикою та юридичною психологією накопичений досвід застосування методу психологічного портретування особи злочинця з метою його виявлення та ідентифікації.

Кримінально-процесуальне законодавство України безпосередньо не регламентує діяльність психологів зі складання й використання психологічних портретів злочинців. Але було б помилкою відмовлятися від їх використання у правоохоронній діяльності, обґрунтовуючи це складністю самої процедури і браком фахівців. Незважаючи на те, що психологічні портрети не є доказами в кримінальних провадженнях, їх можна застосовувати як додатковий інструментарій при пошуку доказів, а також при здійсненні оперативних і слідчих дій щодо встановлення винних.

Практика боротьби зі злочинністю знає багато прикладів ефективної взаємодії оперативних і слідчих працівників з фахівцями психології. Останнім часом у слідчій практиці використовується система моделювання і прогнозування злочинної поведінки особи (невідомого злочинця) через складання її психологічного портрета. Психологічні особливості людини, яка підозрюється у скоєнні злочину, в будь-якому віці – у значній мірі продукт її онтологічного (прижиттєвого) розвитку. Психологічні особливості особистості – результат життєвого досвіду людини, яка вчинила злочин, що є інтегральним результатом усієї сукупності умов, способу життя, власної активності. Тому, отримавши інформацію про життя людини, можна із значною часткою вірогідності припустити наявність у неї психологічних особливостей, що вплинули на прийняття рішення про вчинення певного виду злочину.

Серед науковців сьогодні існує безліч міркувань, щодо самого поняття психологічного портрету, методичних підходів, щодо встановлення зв'язку між ознаками злочинця та подією злочину, значення та змісту самого портрету.

Психологічний портрет невстановленого злочинця є результатом психолого-криміналістичного методу пізнання кримінальної події (портретування), орієнтованого на виявлення комплексу відомостей про індивідуальні ознаки та особливості особи суб'єкту злочину, що проявились у сукупності обставин та слідах злочинної діяльності, особа описується в термінах його стійкого психологічного та громадянського стану [1, с. 68].

Метою складання психологічного портрету є надання допомоги у розшуку особи, що вчинила тяжкі злочини проти особи, у результаті висування оперативно-розшукових версій, на основі аналізу поведінки злочинця.

Завданнями психологічного портрету є встановлення пошукових ознак передбачуваного злочинця, на основі яких висуваються версії щодо розшуку винної особи.

При розробці психологічного портрету використовуються не тільки слідчі, а й оперативно-розшукові матеріали, інформаційні бази даних та інші відомості, які найчастіше не мають процесуального закріплення у кримінальній справі.

Психологічний портрет формується на підставі не достовірних знань про відображувані в ньому ознаки, а знань імовірного характеру. Вагомим є й те, що цей метод, так би мовити, «працює» далеко не в кожному випадку розкриття злочину. Поле його застосування є окремі групи справ, пов'язаних перш за все з розкриттям тяжких злочинів проти людини. Існує ще одне важливе обмеження можливостей застосування психологічного портрета, метод якого реалізується у випадках, коли місце події і стан жертви дозволяють зробити висновок про наявність у невідомого злочинця будь-яких відхилень у поведінці, психіці, емоційному стані, зокрема, у процесі розслідування серійних убивств, що вчиняються в різних місцях і в різний час особами з психосексуальними аномаліями [2, с. 54].

Деякі вчені вважають, що, будучи одним з різновидів криміналістичних розумових (ідеальних) моделей, «профіль» («портрет») розшукуваного злочинця становить собою систему відомостей про психологічні та інші його ознаки, які є суттєвими з точки зору його виявлення й ідентифікації. Образцов В. О. та Богомолова С. М. зазначають, що оскільки у цю систему входять ознаки не лише психологічної приро-

ди, а й правові, соціально демографічні й інші ознаки, уявляється більш точним визначати розглядуваний об'єкт як пошуковий «портрет» або як психолого-криміналістичну характеристику злочинця [2, с. 49]. Учені дотримуються думки, що психологічний портрет відбиває внутрішні психологічні, а також поведінкові ознаки людини. Його основна функція – бути засобом пошуку, виявлення злочинця, особа якого не встановлена.

Водночас необхідно зазначити, що в наукових літературних джерелах оперують різними термінами для позначення психологічного профілю особи невідомого злочинця. Наприклад, О. І. Анфіногенов вживає одночасно такі поняття, як «психологічний портрет невстановленого злочинця» і «психологічний портрет злочинця» [1, с. 156].

Метод складання психологічного портрета злочинця має особливу актуальність при розслідуванні злочинів із прихованою мотивацією в умовах повної або суттєвої відсутності відомостей про осіб, котрі їх вчинили. За останні 20 років була низка прецедентів, коли за допомогою цього методу вдавалося розкрити складні «висячі» кримінальні провадження, серійні злочини, що одержали широкий суспільний резонанс. Людина з метою маскуванія може змінювати свою зовнішність (перука, косметика, пластична операція, зміна одягу та ін.), але значна кількість поведінкових особливостей, що стали автоматичними, тобто керованими на рівні несвідомого психічного, змінити важко або навіть неможливо [3, с. 48].

Основна проблема розробки ПП: перейти від криміналістичних ознак (матеріальних, об'єктивних, явищ, які спостерігаються) до психологічних ознак особистості злочинця (суб'єктивних, елементів злочинної поведінки, які не спостерігаються) як правило, не можна. Вони не порівняні і різні за своєю природою, механізмами утворення і прояву, а звідси відсутність прямого причинно-наслідкового зв'язку [4, с.72].

Психологічний портрет (профіль) злочинця на сьогодні є недостатньо вивченим методом розкриття та розслідування злочинів, він має багато недоліків та проблем при його практичному застосуванні, але цей метод може стати вельми корисним «інструментом» та при правильному його застосуванні може надати суттєву допомогу слідству у встановленні особи винної у вчиненні злочину. У зв'язку з цим є необхідним вивчення зарубіжного досвіду зі застосування даного методу з тим, щоб просте його запозичення можливо було вивести на більш якісний рівень – розробки власної методики зі складання психологічного портрету невідомого злочинця.

Література

1. Анфиногенов А. И. Психологический портрет преступника, его разработка в процессе расследования преступления: дис. на соиск. уч. степ. канд. психол. наук: 19.00.06 / А. И. Анфиногенов. М., 1997. 183 с.
2. Образцов В. А. Криминалистическая психология: учеб. пособ. для вузов / В. А. Образцов, С. Н. Богомолова. М.: Юнити-Дана, 2002. 448 с.
3. Методичні рекомендації, альбом схем, таблиць на допомогу практичним психологам органів і підрозділів внутрішніх справ щодо складання психологічного портрета злочинця. // Упоряд. Ю. Майди-ков, В. Сулицький, О. Комаров, О. Діденко К.: ЦПП ДРП МВС України, 2005. 112 с.
4. Баронін А. С. Психологічний профіль вбивць: посіб. з кримінальної психол-ї та кримін-ки / А. С. Баронін. К.: Вид. Паливода А. В., 2001. 176 с

Дишкантюк А. О. ПРОБЛЕМА ВАНДАЛІЗМУ В УКРАЇНІ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ.....	125
Добровольська О. О. ДЕЯКІ ФАКТОРИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДЕФОРМАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ.....	129
Дубова К. І. СУБКУЛЬТУРА ЗАСУДЖЕНИХ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ЇЇ ОСНОВНИХ ЕЛЕМЕНТІВ.....	131
Єфремова К. О. ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ НЕВСТАНОВЛЕНОГО ЗЛОЧИНЦЯ.....	135
Калиух О. С. ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПРОФІЛЬ ЗЛОЧИНЦЯ: ПІДХОДИ ДО ЙОГО ВИВЧЕННЯ І ПРИЧИНИ СТАНОВЛЕННЯ.....	138
Клімова У. ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗНАТЬ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ...	143
Кобець Н. ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ФОРМУВАННЯ КОНФЛІКТНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ.....	147
Корнійчук Т. Ю. ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ В ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНАХ УКРАЇНИ.....	149
Кукош Т. П. ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ СПРИЙНЯТТЯ ТА ВІДТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ВІКУ НЕПОВНОЛІТНЬОГО.....	152
Лисенко А. Е. ВИЯВЛЕННЯ НЕПРАВДИВИХ ПОКАЗАНЬ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ...	157
Матієнко Т. В. ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИСТОСТІ ПРАВОПОРУШНИКА ЯК ОБ'ЄКТА ПЕРЕГОВОРІВ.....	161
Меркулова Ю. В. ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ СЛІДЧИХ: ПСИХОЛОГІЧНА СКЛАДОВА.....	165
Панасенко Ю. О. ПОДОЛАННЯ СТРЕСУ ПРАЦІВНИКАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В СЛУЖБОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	168